

LBRIS

We know
books

ANTHONY EVERITT

ROMA

**NAȘTEREA CELUI MAI MARE IMPERIU
AL ANTICHITĂȚII**

Traducere din limba engleză de
IOAN CIUPERCĂ

LITERA

București

CUPRINS

Prefață	9
Hărți	15
Introducere	23
Partea I – Legendă	
1. O nouă Troie	31
2. Regi și tirani	38
3. Expulzare	53
4. Așadar ce s-a întâmplat în realitate?	73
Partea a II-a – Poveste	
5. Ținutul și oamenii săi	81
6. În sfârșit, liberi	91
7. Grevă generală	100
8. Căderea Romei	117
9. Sub jug	136
Partea a III-a – Istorie	
10. Aventurierul	167
11. Toți pe mare	195
12. „Hannibal este la porți!“	218
13. Pasărea fără coadă	237
14. Schimbare și decădere	253
15. Orientul cel minunat	275
16. Frați de sânge	306
17. Triumf și dezastru	325
18. Epilog	351
Cronologie	353
Mulțumiri	360
Surse	361
Bibliografie	365
Note	368
Indice	392

LBRIS

We know
books

PARTEA I

Legendă

O NOUĂ TROIE

Originile Romei încep cu povestea unui imens cal de lemn.

Timp de zece ani, o coaliție de cărmuitori greci a asediat Troia, un oraș-cetate puternic aflat la poalele Dardanelelor, pe coasta Turciei de Nord-Vest de astăzi. Forța expediționară era acolo în mare măsură ca urmare a mașinațiunilor a trei zeități: Iunona, soția zeului suprem, Jupiter, Minerva, zeița înțelepciunii, și Venus, zeița fertilității. Ele se aflau în competiție pentru a primi mărl de aur pe care stătea scris „Un premiu pentru cea mai frumoasă”. Și pentru că nici măcar zeitățile nu îndrăzneau s-o aleagă pe una dintre aceste creaturi puternice și tăfnoase, s-a decis ca alegerea otrăvită să fie încredințată unui muritor. A fost ales un tânăr păstor pe nume Paris, care-și dusesse oile la păscut pe tăpșanele de pe muntele Ida, la câțiva kilometri depărtare de Troia. Singura lui calitate pare să fi fost că era deosebit de arătos, în rest nimic altceva nu-l făcea diferit față de cei din jurul lui.

Zeitele au apărut așa cum se cuvine, fără urmă de îmbrăcăminte. Și, pentru că nu se dădeau înapoi să mituiască, i-au oferit trei daruri: puterea, cunoașterea și, respectiv, făgăduința că se va însura cu cea mai frumoasă muritoare din lume, Elena, regina Spartei. Nesăbuit și încântat peste măsură de această ultimă ofertă, a acceptat și i-a dat mărl lui Venus. Celelalte două zeițe s-au infuriat și au jurat să se răzbune.

S-a aflat că Paris era, de fapt, de neam regesc. Tatăl lui era Priam, regele Troiei. Când era însărcinată cu el, mama lui visase că va da naștere nu unui copil, ci unei făclii arzânde care va distruge Troia. Zeii îi avertizaseră pe oameni că va avea loc un dezastru, așa încât cuplul regal a aranjat ca un păstor să-l ducă pe copil undeva pe munte și să-l abandoneze acolo, ca să fie mâncat de animalele sălbaticе. Era metoda clasică pentru a scăpa de copiii nedorți. Păstorul n-a avut inima să ducă la îndeplinire porunca primită și l-a luat pe băiat la el acasă.

Când s-a aflat care era adevărata identitate a copilului, părinții lui au pus visul pe seama propriilor închipuiri și au recunoscut că este fiul lor. Priam l-a trimis cu o flotă într-o misiune de prietenie prin insulele

grecești. Paris a avut însă o idee mai bună. S-a dus direct în Sparta, la curtea lui Menelau și a soției sale, Elena, care era mult mai frumoasă decât își imaginase. În timp ce Menelau era în vizită în Creta, Paris a fugit cu Elena și s-a întors în Troia cu premiul său.

Deși Priam și-a dat seama că fiul său încalcă regulile ospitalității fiind soția unui alt bărbat, a luat o decizie complet lipsită de înțelepciune: i-a primit pe cei doi fugari în palatul lui. Ar fi trebuit să-și dea seama că primește o flacăra arzândă în cetatea lui, așa cum i se arătase soției lui în vis.

Fratele bărbatului încornorat era stăpânul absolut al mai multor mici state grecești. Împreună, au primit sprijinul conducătorilor locali, au adunat o armată și au pornit spre Troia, pentru a o recupera pe Elena și pentru a pedepsi orașul care îndrăznise s-o găzduiască. Au urmat zece ani lungi și obositori, plini de incidente, dar fără o victorie decisivă pentru nici una dintre părți. Cel mai notabil eveniment s-a produs în al nouălea an de asediu. Marea armată greacă avea un mare atu în persoana tânărului și focosului Ahile.

Era un roșcovan deosebit de arătos, care fusese crescut ca o fată printre mai multe fete îmbrăcat în veșminte femeiești, deoarece mama lui, Thetis, nepoata zeului mărilor Poseidon (la romani, zeul Neptun) avusese presimțirea că soarta lui va fi ori să câștige faima eternă, dar să moară de tânăr, ori să aibă o viață lungă, dar trăită în anonimat. Ca mamă iubitoare, ea a optat pentru longevitate. Ahile, care primise un nume de fată, Pyrrha („cea roșie ca focul“, în greacă), era destul de frumos încât șiretlicul să nu fie descoperit o vreme, până când a lăsat-o însărcinată pe una dintre fetele alături de care crescuse. Odată ce a putut să-și decline identitatea, el s-a dezis de dorințele mamei sale și a optat pentru glorie. Curând a ajuns renumit ca mare războinic și a plecat cu mare bucurie spre Troia, conștient fiind că nu se va mai întoarce.

În acele vremuri pline de eroism, bătăliile nu se dădeau între trupe regulate, așa cum scriau poeții epici (cum ar fi Homer), ci erau, mai degrabă, lupte individuale simultane sau dueluri între regi și între nobili. Masa de luptători se lăsa influențată de succesul sau de eșecul conducătorilor lor. După o ceartă cu comandantul-șef al armatei, Ahile a intrat în cortul lui și a refuzat să se alăture bătăliei. I-a permis totuși prietenului său (care, conform interpretărilor mai târzii, îi era și iubit) Patrocle, să îi poarte armura și să lupte în locul lui. Patrocle a fost ucis și moartea lui l-a infuriat pe eroul grec, care s-a întors pe câmpul de luptă și l-a omorât pe Hector, cel mai brav erou al Troiei și fiul cel mai mare al lui Priam.

LIBRIS | We know books

Ahile a murit la scurt timp, lovit de o săgeată trimisă din arcul lui Paris. Apoi Paris, care se afla la originea tuturor acestor lucruri, a fost doborât de un alt arcaș. Războiul ajunsese într-un impas.

Generos și neînfricat, plin de onoare, dar neînduplecat când era vorba de răzbunare, Ahile a fost o figură simbolică în lumea antică. De-a lungul secolelor, tinerii greci și romani l-au admirat și au dorit să fie ca el. Cuceritorul macedonean Alexandru cel Mare avea tot timpul cu el un exemplar al *Iliadei* lui Homer, al cărui inegalabil poem ne prezintă furia lui Ahile.

Într-o dimineață, troienii care apărau zidurile au privit spre mare și au fost uimiți de ce le era dat să vadă. Tabăra grecească de lângă plajă era pustie și flota dispăruse. Era evident că războiul se terminase și invadatorii pleaseră spre casă. Oamenii au ieșit plini de entuziasm din cetate și toți au rămas nedumeriți la vederea unui imens cal de lemn. Un dezertor grec le-a spus că era o ofrandă pentru zeița Minerva. Se pare că un clarvăzător îi anunțase că, dacă troienii ar fi distrus calul, acest lucru ar fi atras mânia zeiței, dar, dacă îl vor aduce în interiorul cetății, ea ar fi devenit protectoarea lor, în ciuda episodului neplăcut legat de oferirea mărului de aur.

Au fost câțiva care au susținut incendierea calului sau aruncarea lui în mare, dar, până la urmă, s-a decis introducerea lui în Troia. Poarta cetății era prea mică pentru a permite intrarea lui, așa încât o parte a zidului a fost dărâmată pentru a-i face loc. Tot restul zilei și până noaptea târziu a urmat un festin stropit din belșug cu multă băutură. Nu erau gărzi și, când ultimii petrecăreți au plecat la culcare, cetatea adormită a rămas lipsită de orice apărare sub stelele nopții.

Bineînțeles că grecii nu pleaseră. Își adăpostiseră flota dincolo de insula Tenedos, aflată la câțiva kilometri distanță de țărm și au așteptat căderea nopții înainte de a se întoarce în Troia. Ulise, abilul conducător al Itacăi, o insulă din Marea Ionică, urzise un plan viclean. Calul de lemn fusese ideea lui și acesta a fost conceput astfel încât în interiorul lui să existe un compartiment în care să încapă 20 de bărbați înarmați. L-a trimis pe așa-zisul dezertor să spună acea poveste mincinoasă. La primele ore, acesta a deschis o ușă secretă aflată în burta calului și le-a dat drumul soldaților care erau închiși înăuntru. În acest timp, o forță armată greacă s-a îndreptat dinspre țărm spre oraș fără să întâmpine vreo o piedică.

Enea, un moștenitor mai îndepărtat al familiei regale din Troia și ginerele lui Priam, se duse să doarmă în casa tatălui său, Anchises, aflată

într-un cartier mai izolat al orașului. Mama lui era zeița Venus, care se amesteca mereu în treburile Troiei, inclusiv în *les affaires de cœur*, și care îl sedusese pe Anchises pe când acesta era tânăr și-l ținuse captiv pentru a face dragoste timp de vreo două săptămâni. Enea a avut un coșmar în care victima lui Ahile, cu trupul plin de țărână și de sânge, îl avertiza că orașul fusese cucerit și dat pradă flăcărilor și că datoria lui este să se salveze. S-a trezit din somn și și-a dat seama că exact asta se întâmplase. S-a urcat pe acoperișul casei și a văzut că totul în jur era cuprins de flăcări.

Enea și-a dat seama că nu se mai putea face nimic pentru a preveni catastrofa. Așa cum i se spusese în vis, datoria lui sacră era să ia cu el o parte dintre supraviețuitori și să reconstruiască Troia în altă parte. A luat cu el și *penates* (penați), reprezentări ale zeilor casei, și, spun unii, chiar și celebrul Paladiu¹, o statuie sacră de lemn a Minervei, care căzuse din cer.

Printre puținii însoțitori se numărau tatăl lui Enea și fiul lui, Ascanius, sau Iulus, după cum mai era numit. Ei și-au făcut drum către o altă poartă a orașului mergând pe străzi întunecate pentru a-i evita pe jefuitorii greci. La un moment dat, prințul troian și-a dat seama că soția lui nu se afla printre ei și s-a dus repede înapoi pentru a o căuta. Nu a găsit-o și, întorcându-se fără ea, a fost surprins să vadă că o mulțime de refugiați îi aștepta ordinele.

Potrivit unei alte relatări, Enea a fost responsabil de trupele aliate care s-au retras în cetatea Troiei și au împiedicat inamicul să cucerească întregul oraș.² El ar fi pus la cale tot felul de diversiuni prin care populația civilă a reușit să scape și a negociat o încetare a luptelor cu grecii și i-a scos pe oamenii lui din Troia.

Într-un fel sau altul, destul de mulți troieni au supraviețuit și, sub comanda lui Enea, au hotărât să părăsească ținuturile natale. Au construit o flotă și au plecat spre o destinație necunoscută, cu dorința de a găsi un loc în care să se așeze și să-și clădească o nouă casă.

Era mai ușor de spus decât de făcut. S-au făcut mai multe încercări, toate nereușite, de a găsi un oraș în Tracia sau în Creta. Enea a petrecut câțva timp cu o rudă care ajunsese conducătorul Epirului, pe coasta de apus a Greciei, după asasinarea fiului lui Ahile, Pyrrhus, tânărul și crudul rege al acestei țări. Acesta l-a sfătuit pe Enea să se ducă în Peninsula Italică. Totuși, zeițele Iunona și Minerva, care nu uitaseră cele întâmplări, erau hotărâte să împiedice renașterea Troiei, pe care o urau, astfel încât Enea a trebuit să treacă prin mai multe aventuri periculoase. La fel ca Ulise înaintea lui în lungul său drum către Itaca, el a reușit cu greu

IUBIS

We know

să scape de ciclopul Polifem. În cele din urmă, troienii au fost prinși de o furtună puternică și au eșuat pe coasta de nord a Africii.

Acolo, au descoperit că nu erau singurii refugiați care-și căutau o nouă patrie. Un grup de migranți fenicieni își construiau o așezare pe o fâșie de coastă închiriată de la triburile locale. Ei proveneau din orașul-port Tir, de pe teritoriul actualului Liban.

Tir era monarhie. Conducătorul lipsit de scrupule pusese la cale uciderea celui mai bogat proprietar de terenuri și îi confiscase proprietățile. Văduva celui ucis, Didona, reușise să strângă o comunitate mare de oameni care fie îl urau pe rege, fie le era frică de el și, călăuzită de fantoma soțului ei, a găsit și a dezgropat o comoară secretă cu care și-a putut finanța cheltuielile. Au luat câteva corăbii din port și duși au fost.

Ei construiau Cartagina („oraș nou“ în feniciană) pe o parte dintr-un mare promontoriu susținut de două lagune la nord și la sud, când troienii au ajuns aici, zdruncinați de furtună, udați până la piele de apa mării și morți de oboseală. Au fost uluiți și, fără îndoială, puțin geloși de ceea ce au văzut.

Virgiliu, marele poet al Romei și autorul poemului epic *Eneida*, în care descrie aventurile lui Enea, își imagina astfel scena:

Stă și se miră Enea de-orașul durat – pân-acuma bordeie
 Porți el privește și zgomote surde și strade-așternute.
 Tirienii lucrează cu zor; ici cern nisipișul o seamă,
 Ziduri acolo clădesc și răstoarnă puternice pietre,
 Locuri de casă dincolo croiesc și cu linii le-nseamnă.*³

Didona i-a primit pe străini și, auzind povestea lor, l-a compătimit pe Enea pentru necazurile care se abătuseră asupra lui. De data aceasta însă, zeița Iunona se afla într-o poziție dificilă: dacă Enea era convins să considere Cartagina noua sa patrie, nu avea să se mai dedice viitorului său glorios în Peninsula Italică, viitor care îi fusese profețit, și astfel nu mai exista riscul ca o nouă Troia să fie ridicată. Din păcate însă, disprețuitul troian trebuia să o ia de soție pe Didona, o favorită a ei, cum era și Cartagina de altfel. Acesta a fost un sacrificiu amar, dar nu se putea altfel.

Totul a fost orânduit cu implicarea zeiței Venus, iar regina Cartaginei s-a îndrăgostit nebunește de cel aflat în exil. În timpul unei partide de vânătoare pe coline, Iunona a făcut ca o furtună neașteptată să izbucnească

* Vergilius, P. Maro, *Eneida*. Ediție critică. Traducere de George Coșbuc. Ediție îngrijită, note și prefață de Stella Petecel. Editura Univers, București, 1980, pp. 46–47. (n.tr.)

LIBRIS | We know

și cei doi s-au refugiat într-o peșteră, unde natura și-a urmat firescul curs. Didona a socotit această întâmplare drept o adevărată căsătorie.

Din nefericire, o căpetenie locală o dorea pe Didona pentru el însuși și nu voia să o piardă. Acesta era un adept înfocat al lui Jupiter și s-a rugat la el pentru ajutor. El se plângea:

Paris acesta- nsoțit de-oșteni ca piticii, neoameni,
Toți pe sub bărbi înnodând și căciuli de Maeonia și plete
Pline de-unsoare, din mână să-mi fure pe Didona!***

Jupiter nu avea cunoștință despre complotul pus la cale de soția lui și s-a înfuriat foarte tare. El a trimis imediat un mesager pentru a-l avertiza pe prințul troian că altul era destinul lui și că, prin urmare, trebuia să plece numai de cât în Peninsula Italică. Enea cel devotat, numit astfel pentru loialitatea lui, a fost uimit de această muștrare și a renunțat fără întârziere la Didona.⁵

Profund stânjenit, el a încercat să dea vina pe zeul suprem și i-a spus Didonei:

Nu m-amări și pe mine cu plânset mereu și pe tine!
Fără de voie mă duc în Italia.**6

Respinsă de bărbatul pe care-l iubea, Didona a ales să moară. A pregătit un rug funerar, lăsând să se creadă că era făcut pentru incinerarea spadei pe care o lăsase Enea, a câtorva dintre hainele lui și a portretului său. Era un șiretlic, căci rugul era pentru ea. S-a urcat pe el și s-a înjunghiat. Înainte de a muri a rostit un blestem prin care prevestea dușmănia veșnică dintre noua ei cetate și cea pe care iubitul ei troian și urmașii lui o vor fonda în Peninsula Italică:

Ura de veci! Și-nfrățire cu dânșii să n-aibă Cartagina!
Răzbunător de s-ar naște oricine din oasele mele,
Care cu fier și cu foc să gonească pe-ai Asiei roinici,
Azi și de-a pururi și-oricând mai găsi-se-vor brațe prin veacuri!
Maluri cu maluri în luptă și valuri cu valuri să geamă,
Taberi cu taberi, și-n veci să se bată și ei și nepoții!***7

* *Op. cit.*, p. 129 (n.tr.)

** *Op. cit.*, p. 135 (n.tr.)

*** *Op. cit.*, p. 147 (n.tr.)

LIBRIS

We know
books

În cele din urmă, după mult timp, Enea și însoțitorii lui au ajuns în Peninsula Italică. În timp ce navigau de-a lungul coastei de vest, la un moment dat au văzut o pădure mare prin care trecea fluviul Tibru și se revărsa în mare. Aici au debarcat troienii. Călătoria lor se încheiase. Au fost întâmpinați de Latinus, bătrânul rege al latinilor, un trib care trăia între fluviul Tibru și râul Aniene, de la numele cărora se trage Latium (Lazio de astăzi). Regele și supușii lui erau de origine greacă. Sub influența soției lui, el o promisese pe fiica lor, Lavinia, lui Turnus, tânărul și vajnicul rege al rutulilor. Pentru prima dată însă, regele latinilor a ieșit din cuvântul soției sale, a revenit asupra deciziei și i-a dat-o pe Lavinia drept soție troianului sosit pe teritoriul lui.

Rezultatul inevitabil a fost războiul, iar Enea l-a ucis pe Turnus într-o confruntare directă. După această victorie, el a fondat orașul Lavinium, după numele soției sale. Rutulii erau învinși, dar nu s-au dat bătuți. Ostilitățile au continuat și a urmat o mare bătălie lângă râul Numicius, lângă Lavinium. Au fost multe victime atunci, dar, când a venit noaptea, armatele s-au dispersat.

Însă Enea dispăruse. Unii s-au gândit că a fost luat de zei, alții, că s-a înecat. Mama lui, nedorind să-l vadă vreodată învins, a aranjat ca el să fie divinizat. Dionisie din Halicarnas, un istoric de mare prestigiu din secolul I d.Hr., ne spune că, pe vremea lui, încă mai exista un monument comemorativ la locul bătăliei.⁸ Era o mică movilă de pământ în jurul căreia se aflau mai mulți copaci și pe care se putea citi: „Tatălui și zeului acestui loc care tronează peste apele râului Numicius“.

Trecuseră șapte ani de când Enea lăsase în urmă ruinele fumegânde ale cetății Troia.⁹

REGI ȘI TIRANI

Fluviul Tibru are ca sursă două izvoare dintr-o pădure de fagi din Munții Apenini și curge șerpuit prin Peninsula Italică pe o distanță de circa 406 kilometri, după care se varsă în Marea Mediterană. La circa 25 de kilometri de coastă, șerpuiește în forma literei „S”, în timp ce își croiește drum în jurul unui grup de coline împădurite, pe alocuri abrupte, care înconjurau cândva o zonă mlăștinoasă. Pe unele dintre ele, se aflau niște sătucuri sărăcăcioase, fiecare alcătuit din câteva colibe din lut și lemn. Seminomazii care stăteau în ele se ocupau cu creșterea vitelor, pe care le mânau vara către pășunile înalte și iarna, către câmpiile din vale.

În aceste locuri, cel mai mare erou și semizeu al lumii antice, Hercule, l-a ucis pe Cacus, monstrul care scuipa flăcări, luase chip de om și se adăpostea într-o grotă de pe una dintre coline. O figură memorabilă, Hercule a avut numeroase relații cu persoane de ambele sexe. Era fiul lui Jupiter și al unei muritoare, ceea ce a atras ura Iunonei, cea care nu-și putea controla sentimentele. Înebunit de ea, Hercule și-a ucis copiii și, ca ispășire a păcatelor, a trebuit să îndeplinească 12 „munci” – fapte vitejești care puteau fi săvârșite doar cu o forță și un curaj supraomenești.

Hercule a devenit cunoscut ca protector al coloniștilor și negustorilor greci care navigau în condiții pline de primejdii prin Marea Mediterană, iar faima lui a crescut pe măsură ce muncile lui erau îndeplinite. A făcut o călătorie la Gades (actualul Cádiz), pe țărmul sud-vestic al Spaniei. Acolo, se afla o comunitate de negustori fenicieni care erau în concurență cu cei greci. Ei l-au onorat pe Hercule numindu-l Melqart. Și-a continuat drumul spre nordul Spaniei, apoi prin sudul Galiei (Franța de astăzi), a traversat Alpii, a coborât spre sudul Peninsulei Italice, apoi pe mare, până în Sicilia, și și-a încheiat călătoria în Grecia. Iată ce ne spune Dionisie din Halicarnas:

Hercule, cel mai mare comandant dintre cei de vârsta lui, a mărșăluit în fruntea unei mari armate prin tot teritoriul care se întindea de această parte a oceanului [este vorba de Oceanul Atlantic] pentru a nimici tiranii care-și asuprau supușii, statele care-și atacau vecinii, bandele organizate de

LIBRIS

We know
books

oameni care trăiau ca sălbaticii și comiteau fărădelegi la adresa străinilor. În acele locuri a instaurat monarhii legitime, guverne oneste și a impus un mod de viață uman și civilizată. În plus, i-a amestecat pe barbari cu grecii, comunitățile din interior cu cele de la malul mării și grupurile care nu aveau încredere unele în celelalte.¹

Eroul a ajuns la colinele de lângă fluviul Tibru cu cireada de vite care aparținuse monstrului cu trei capete pe care-l ucisese în cursul celei de-a zecea munci. A traversat fluviul și, după ce a mâncat și a băut bine, a adormit pe malul acoperit cu iarbă. Cacus a profitat de acest moment și i-a furat cei mai frumoși boi. I-a băgat în grota lui trăgându-i de coadă, astfel încât urmele de copite să indice o direcție greșită. Când s-a trezit, Hercule și-a dat seama că lipsesc niște vite, dar nu și unde s-ar putea afla acestea; se pare că semizeii erau mai puțin destupați la minte decât muritorii obișnuiți de azi. Câteva vițele au mugit și boii aflați în captivitate au răspuns la mugetele lor, trădând astfel locul în care se aflau. Cacus a încercat să-i țină piept eroului, dar acesta l-a doborât cu o lovitură de bătă. Hercule a astupat intrarea grotei de pe dealul cunoscut mai târziu sub numele de Dealul Palatin și și-a continuat drumul.

Fluviul, umflat de ploile abundente, inunda deseori ținutul, transformând colinele în insule. Pe o astfel de vreme, pe ape plutea o copaie de lemn în care se aflau doi gemeni nou-născuți. Cum apele scădeau, aceasta s-a lovit de o piatră și s-a răsturnat, aruncând pruncii care plângeau în noroi sub un smochin, în locul unde animalele se odihneau la umbră.

Și-a făcut apariția o lupoaică care tocmai fătase și avea țâțele pline de lapte. I-a lins pe prunci pentru a-i curăța de noroi și i-a lăsat să sugă. Li s-a alăturat o ciocănitore gata să stea de gardă. Curând, au apărut niște păstori care-și duceau turmele la pășunat. Au fost uluiți de ceea ce au văzut. Fără pic de teamă, lupoaica s-a uitat fix câteva momente la oameni, după care a dispărut într-o peșteră înconjurată de o pădure deasă din care curgea un pârâu.

Această scenă extraordinară marchează următorul mare pas în lungul proces care a culminat cu fondarea Romei. Trecuseră 300 de ani de la sosirea lui Enea în Latium. Fiul prințului troian, Ascanius, a domnit aproape 40 de ani în orașul pe care l-a fondat, Alba Longa, aflat lângă muntele Alban, un vulcan inactiv, care acum se numește Monte Cavo. Au urmat o serie de regi care nu au avut realizări notabile. În cele din

urmă, la începutul secolului al VIII-lea î.Hr., tronul le-a revenit celor doi frați Numitor (primul născut) și Amulius.

Amulius l-a îndepărtat pe fratele lui mai mare de pe tron. Nu i-a făcut nici un rău, nu l-a vârat în închisoare, dar i-a omorât fiul și a făcut tot ce a putut pentru a o împiedica pe fiica lui să aibă moștenitori, care i-ar fi putut amenința poziția când se făceau mari. A forțat-o să devină vestală și să rămână virgină până la sfârșitul vieții. Stratagema nu a funcționat, pentru că tânăra i-a atras atenția lui Marte, zeul războiului. Nouă luni mai târziu, ea a născut doi gemeni vânjoși, Romulus și Remus, care i-au fost luați și unui servitor i s-a poruncit să scape de ei și să-i ducă undeva în afara orașului.

Acesta este momentul în care lupoaica apare și-i alăptează pe cei doi copii. Unul dintre păstorii aflați în zonă, care se numea Faustulus și avea grijă de turma regelui, i-a luat și i-a crescut. Au devenit doi tineri voinici, neînfricați, cutezători și gata să-și asume riscuri, dar și foarte temperamental. Iată ce scrie biograful Plutarh:

Erau prietenoși cu egalii sau superiorii lor, dar îi priveau cu dispreț pe supaveghetorii regelui și pe căpeteniile păstorilor. Practicau exerciții fizice, mergeau la vânătoare, alergau, îi alungau pe jefuitori, îi prindeau pe hoți și-i salvau de la violențe pe cei asupriți.²

Când frații aveau vreo 18 ani, s-a iscat o dispută între ei și unii dintre păstorii lui Numitor. Fiecare parte o acuza pe cealaltă că-și ducea turmele la pășunat pe un teren care nu-i aparținea. De multe ori se încăierau. Oamenii lui Numitor, dintre care unii fuseseră grav răniți, și-au pierdut răbdarea și s-au hotărât să-i prindă pe Romulus și pe Remus și să-i predea autorităților.

Printre dealurile de lângă Tibru, cel mai central, Dealul Palatin, avea pante abrupte, și într-una dintre ele se afla peștera în care se refugiase lupoaica. Acesta era un loc sacru pentru zeul și protectorul păstorilor și, în fiecare februarie, aici se ținea o străveche sărbătoare în onoarea lui (Lupercalia).³ Tinerii alergau în jurul dealului purtând doar o bucată de piele în jurul șoldurilor, făcută din pieile animalelor care tocmai fuseseră sacrificate. În toiul distracției, îi loveau pe privitori cu curele de piele. Scopul acestui ritual era să purifice turmele comunității, dar, în secolele care au urmat, se credea că acesta stimula fertilitatea oamenilor. În zilele lui Varro și Cicero, femeile stăteau în calea tinerilor, crezând că, dacă erau lovite, vor fi ferite de sterilitate și de durerile facerii.

LIBRIS

We know
books

Cu o astfel de ocazie, două grupuri au luat parte la ceremonie, cu Remus în primul rând și Romulus cu ceilalți în spate. Păstorii furioși așteptau pe o porțiune îngustă a drumului. Cu un strigăt puternic, ei s-au năpustit asupra primului grup când acesta a ajuns sus și au început să arunce cu pietre și cu sulite. Remus și însoțitorii lui au fost luați prin surprindere și, lipsiți de haine și de arme, au fost curând învinși și luați prizonieri. Romulus a scăpat și a strâns o armată cu care să-și salveze fratele.

Remus și cei din grupul lui au fost aduși în fața regelui, care era foarte satisfăcut că are ocazia să dea un exemplu. Dornic să-i facă pe plac fratelui său, care împărtășea exasperarea păstorilor, regele i-a permis acestuia să pronunțe sentința. Numitor s-a uitat la captivii care erau împinși în față cu mâinile legate la spate și a fost surprins de chipul frumos al lui Remus și de demnitatea de care dădea dovadă în fața acestei situații nefericite. Era sigur că tânărul avea sânge nobil. L-a luat deoparte și l-a întrebat: „Cine ești? Cine sunt părinții tăi?”

Tânărul i-a răspuns că tot ce știe este că bărbatul care l-a crescut îi găsise pe el și pe fratele lui geamăn abandonati în pădure imediat după ce se născuseră. Numitor a bănuit că spusele lui erau adevărate și, după o scurtă pauză, i-a amintit lui Remus că urmează să fie pronunțată sentința și că aceasta ar putea fi condamnarea la moarte. „Dacă te las liber, vei vrea să mă ajuți în realizarea unui plan care ar fi reciproc avantajos?”, l-a întrebat el.

Numitor i-a explicat cum Amulius îi furase dreptul pe care-l avea prin naștere și i-a cerut lui Remus să-l ajute să-și recapete tronul. Remus, gata să facă orice pentru a scăpa, s-a agățat de această șansă. I s-a spus să aștepte instrucțiuni, dar, până atunci, să-i trimită un mesaj lui Romulus prin care să-i spună să li se alăture cât mai repede. Când a venit, Romulus a confirmat spusele fratelui său despre originea lor.

Între timp, temându-se că povestea lui Remus nu va fi crezută, Faustulus a hotărât să-i aducă drept dovadă lui Numitor copaia de lemn în care fuseseră puși cei doi frați. A adus-o la Alba Longa ascunsă sub haine, dar, în timp ce intra pe poarta orașului, a trezit suspiciunea gărzilor, care nu înțelegeau de ce ascundea omul un obiect atât de banal. Din nefericire, cel care-i dusesse pe copii la râu l-a recunoscut pe Faustulus și acesta a fost adus imediat în fața regelui, pentru a da explicații.

El a spus întreaga poveste. Amulius a reacționat într-o manieră suspect de prietenoasă, așa încât, când regele l-a întrebat unde sunt băieții, Faustulus a pretins că își păzesc turmele pe câmp. Regele l-a trimis să-i găsească pe băieți și să-i aducă la palat, unde urmau să fie primiți cu toată căldura. Bătrânul păstor a plecat însoțit de gărzi, cărora li s-a ordonat, în

secret, să-i aresteze pe Romulus și Remus. În același timp, regele a trimis și după Numitor pentru a-l ține sub supraveghere până când urma să se ocupe de gemeni și, în final, să scape și de el.

Mesagerul i-a spus totuși lui Numitor ce se întâmplase și acesta i-a avertizat pe băieți, pe tovarășii lor și pe propriii susținători și prieteni. Toți au forțat intrarea în cetatea care nu era păzită foarte bine. Amulius a fost găsit imediat și ucis, iar fratele lui și-a recăștigat tronul.

Scepticii care consideră, așa cum nota Dionisie din Halicarnas, că „nimic din ceea ce ține de legendă sau de povești nu-și merită locul într-o relatare istorică”⁴ susțin o altă variantă, și anume că Numitor, temându-se că Amulius îi va omorî pe gemeni, și-a trimis nepoții la Faustulus și soția lui, o femeie fără virtute supranumită Lupa, sau lupoaica, un termen argotic pentru „prostituată”. Băieții au primit o educație aleasă și au fost pregătiți pentru viața publică de după dispariția lui Amulius.

Într-un fel sau altul, acest lucru a dus la o concluzie satisfăcătoare povestea unei perechi de frați, dar a lăsat o umbră de îndoială privind viitorul celeilalte perechi. Ce era de făcut cu acești tineri ambițioși? Erau ahtiați după putere politică, dar, odată cu revenirea pe tron a bunicului lor, acest lucru nu mai era posibil în Alba Longa. Totuși populația regatului era în creștere și fondarea unui nou oraș le oferea o ocazie pe măsură. Era o sarcină potrivită pentru Romulus și Remus și asta i-a permis lui Numitor să respire ușurat.

Cei doi frați au decis că grupul de dealuri de lângă Tibru era locul ideal pentru a fonda un nou oraș. Vadul fluviului le-ar fi permis celor care-l controlau să supravegheze circulația în sus și în jos pe câmpia vestică; dealurile ar fi asigurat o apărare ușoară împotriva atacurilor; și Tibrul, navigabil și astăzi, ar fi permis negoțul și accesul la terenurile sărăturoase de unde fluviul se vărsa în mare. Mai târziu, drumul către gurile fluviului va fi numit *Via Salaria*, drumul sării.

În secolul I î.Hr., privind înapoi, Cicero nu se îndoia că alegerea locului fusese decisivă pentru succesul Romei:

Un fluviu îi permite unui oraș să profite de mare pentru a cumpăra ce-i lipsește și pentru a vinde ce produce ca surplus; și, prin mijloacele sale, de asemenea, orașul poate să aducă nu numai de pe mare, ci și de pe uscat, tot ce este esențial pentru viața și civilizația lui. În consecință, mi se pare că, încă de la început, Romulus trebuie să fi avut o confirmare divină că orașul va fi într-o zi centrul și căminul unui imperiu glorios.⁵